

Newman J. W., Carpenter E.M. // New directions for child and adolescent development. The role of friendship in psychological adjustment / Ed. by D. W. Nangle & C. A. Erdley (Series Eds.) & W. Damon (Volume Ed.). – Vol. 91. – San Francisco: Jossey-Bass, 2001. – P. 5–24.

15. Hahn E.A. Measuring Social Well-Being in People with Chronic Illness / Hahn E. A., Cella D., Bode R. K., Hanrahan R. T. // Social Indicators Research. – 2010. – V. 96. – P. 381–401.

16. Huppert F. ESS Round 6 Module on Personal and Social Wellbeing. Final Module in Template / Huppert F., Marks N., Michaelson J., Vazquez C., Vitterso J. // European Social Survey. – London: Centre for Comparative Social Surveys, City University London, 2013.

17. Keyes C. L. M. Social well-being / C. L. M. Keyes // Social Psychology Quarterly. – 1998. – 61, p. 121–140.

18. Larson J. S. The measurement of social well-being / J. S. Larson // Social Indicators Research. – 1993. – 28(3), p. 285–296.

19. McDowell I. Measuring health: A guide to rating scales and questionnaires. (2nd ed.) / McDowell I., Newell C. – New York: Oxford UP, 1996.

20. Minkkenen J. The structural model of child well-being / J. Minkkenen. – Child Indicators Research. – 2013. – 6, p. 547–558.

21. Muller M. L. Social well-being: Investigating the relation of social aspects to optimal functioning in society / M. L. Muller / Bachelor thesis. – Universiteit Twente, Enschede, April 2012. – 39 p. // Access mode:

[http://essay.utwente.nl/61867/1/M%C3%BCller_M._-_s0163465_\(verslag\).pdf](http://essay.utwente.nl/61867/1/M%C3%BCller_M._-_s0163465_(verslag).pdf)

Звертання: 01.02.2014

22. Nieboer A. Dimensions of well-being and their measurement: The SPF-IL Scale / Nieboer A., Lindenberg S., Boomsma A., Van Bruggen A. C. – Social Indicators Research. – 2005. – 73, p. 313–353.

23. Povey J.-L. The Development of a New Multi-faceted Model of Social Wellbeing: Does income level make a difference? / Povey J.-L., Boreham P., Tomaszewski W. // Journal of Sociology December. – 2013. – 6. Access mode: <http://www.tasa.org.au/uploads/2011/11/Povey-Boreham-Tomaszewski-R0079-Final-.pdf> Звертання: 17.03.2014

24. Robitschek C. The structure of Keyes' model of mental health and the role of personal growth initiative as a parsimonious predictor / Robitschek C., Keyes C. L. M. Journal of Counseling Psychology. – 2009. – 56(2), p. 321–329.

25. Rubin K. H. Peer interactions, relationships, and groups / Rubin K. H., Bukowski W., Parker J. // Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development (6th ed., pp. 571–645) / N. Eisenberg (Ed.). – New York: Wiley, 2006.

26. Sirgy M. J. Does Marketing Activity Contribute to a Society's Well-Being? The Role of Economic Efficiency / Sirgy M. J., Yu G. B., Lee D. J., Wei S., Huang M. W. // Journal of business ethics. – 2012. – 107, p. 459–474.

Надійшла до редколегії 26.10.14

Т. Данильченко, канд. психол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СТРУКТУРА СУБ'ЄКТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧІЯ ЛІЧНОСТІ

Стаття посвячена розгляду підходів (соціологічного і психологічного) до визначення структури суб'єктивного соціального благополуччя. Автор пропонує власний погляд на ключові елементи даного феномена.

Ключові слова: суб'єктивне соціальне благополуччя, соціальні зв'язки, соціальна підтримка.

T. Danilchenko, Ph.D., Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

STRUCTURE OF SUBJECTIVE SOCIAL WELL-BEING OF PERSONALITY

Article is devoted illumination of approaches (sociological and psychological) to definition of structure of subjective social well-being. Author proposes his own position about key elements of their phenomena.

Keywords: subjective social well-being, social network, social support

УДК 159.9:316.16

М. Дідух, канд. психол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ДІЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ НА ЕТАПІ ЕТНІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА МЕХАНІЗМІВ ІНДИВІДУАЦІЇ В ПРОЦЕСІ СУБ'ЄКТНО-ВЧИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ

Механізми психологічного захисту можуть призвести до викривлення етнічної ідентифікації – етнофанатизму, внутрішнього особистісного конфлікту, негативної стереотипізації тощо. Доросла особистість може усвідомити, що проблеми, які виникли в процесі соціалізації не сприяють ефективному розвитку особистості, та використати вчинок етнічної індивідуальності для пошуку власної цілісності та сенсу буття. На нашу думку, механізмами етнічної індивідуальності є такі: усвідомлення, привласнення, переосмислення, диференціація, інтерналізація, творча реалізація, інтеграція.

Ключові слова: психологічний захист, індивідуальність, вчинкова активність.

Вступ. Механізмами етнічної ідентифікації на колективному рівні виступають етнодиференціація, стереотипізація (формування авто- та гетеростереотипів), ідеалізація (усвідомлення національної ідеї). Процес засвоєння окремою особистістю власної етнічної приналежності було б доцільніше визначити як етнічну соціалізацію, яка виступає складовою загального процесу соціалізації індивіда. Механізмами даного процесу стають загальні механізми соціалізації, насамперед наслідування та інтроекція. Даний процес відбувається водночас на свідомому рівні – що створює когнітивний компонент етнічної ідентичності (усвідомлення власної приналежності до національної, територіальної, громадянської та релігійної спільноти) та несвідомому (засвоєння базових переконань, міфологем та поведінкових стереотипів властивих даному етносу) – це створює поведінковий компонент національної ідентичності. В юнацькому та дорослому віці може відбуватися етнічна індивідуальність окремого суб'єкта, як процес цілеспрямованого усвідомлення та пошуку глибинного ядра особистості в етнічному контексті. Наслідком означеного процесу стає етнічна інтегрованість та творче переосмислення своєї життєдіяльності, як внеску в культуру свого народу.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між механізмами психологічного захисту та етнічної індивідуальності.

Виклад матеріалу. Ситуативним компонентом вчинкової активності є прагматичний рівень етнічної індивідуальності, що його було досягнуто завдяки попередньому історико-культурному розвитку національної самосвідомості. На цьому рівні переважає "об'єктивний" полюс онтологічного простору вчинкової активності. Базовими нормативами, що регулюють поведінку колективного суб'єкта стають об'єктивне, зовнішнє, свідоме, раціональне, індивідуальне та "поцейбичне". Якщо проаналізувати ситуацію вчинкової активності на прикладі не загальнолюдському, а властивому саме українському колективному суб'єкту, то стає помітним, що "об'єктивний" рівень вступає в глибинні протиріччя з проявами етнічного несвідомого. Ці розбіжності створюють джерело напруги та мотивацію до вчинку індивідуальності. Процес етнічної індивідуальності на рівні колективного суб'єкта зчитується "публічно", окрема особистість є не лише свідком тих культурно-історичних процесів, що відбуваються навколо неї, а й активним їх учасником.

Умови сучасного українського суспільства спонукають людину до етнічної індивідуальності. Мотивація даного

© Дідух М., 2015

вчинку стосується не проблем виживання та соціальної адаптації, а за наявного достатнього рівню соціалізації в людини виникає потреба глибшого усвідомлення самої себе. На індивідуальному рівні на початку вчинку самоперетворення відбувається усвідомлення розбіжностей між вимогами полікультурного середовища та наявною системою дій та системою переконань. Дійовий компонент проявляється у дослідженні історії та культури, власного родоводу, пошуку схожого та відмінного у традиціях та звичаях різних народів. Цей процес супроводжується дуже сильними, часто амбівалентними, емоційними переживаннями прийняття – відторгнення нової інформації. На післядівовому етапі відбувається процес інтеграції, припинення внутрішньоособистісного конфлікту, збільшується позитивне ставлення до етнопсихологічних особливостей різних народів.

Ситуація, що сприяє вчинку етнічної індивідуалізації, включає в себе три головні компоненти: протиріччя між рівнем розвитку етнічної самосвідомості та особливостями етнічного несвідомого, процес глобалізації і пов'язане з ним мультикультурне середовище, соціальна нестабільність. Всі ці чинники викликають в суб'єкта відчуття мало усвідомленої тривоги та посилення механізмів психологічного захисту.

При аналізі механізмів психологічного захисту на рівні колективного суб'єкта можна виявити ті, що спираються на поглибленню наявних протиріч: проекція, інтроєкція, перенесення, реактивне утворення, раціоналізація, знецінювання, заперечення, фрагментація.

Проекція архетипічних образів на персонажів минулого або сучасного зменшує їх реалістичне сприйняття та створює "феномени натовпу" та колективної безвідповідальності та інфантилізації (ці процеси детально описано у роботах С. Московічі та О. Донченко). На цьому тлі відбувається некритична інтроєкція інтерпретацій суспільних подій, політичних гасел тощо [1, 4]. Механізм перенесення адресує почуття та інтенції, що було спрямовано на один об'єкт, на інші, часто такі, що мають лише асоціативний зв'язок з попереднім. Перенесення власного досвіду та інформації отриманої зі ЗМІ на етнічні групи сприяє поширенню та фіксації позитивних та негативних етнічних стереотипів. Поширення цих стереотипних образів, особливо негативних авто та гетеро стереотипів ще більшою мірою викликає почуття тривоги та посилення психологічного захисту. Механізм раціоналізації впливає на глибші прояви індивідуального етнічного несвідомого та призводить на рівні колективного суб'єкта до профанізації сакрального, втрати духовних та моральних орієнтирів і підміною їх ідеєю власної вигоди та раціональному обґрунтуванню будь яких вчинків. Це створює відчуття втрати чогось важливого, глобального сенсу буття. Механізм знецінювання на рівні колективного суб'єкта впливає на формування в етнічній спільноті комплексу меншовартості, поширенню ідеї, що даний народ не має перспективи соціального та економічного розвитку і має бути націленим лише на виживання у будь-який спосіб. Всі реальні досягнення минулого та сучасного знецінюються, а проблеми та негаразди починають сприйматися як найбільш властиві даному народу. Заперечення призводить до тимчасового "забування" якихось подій, що не співпадають з образом Персони, створеним завдяки попереднім механізмам психологічного захисту. Ефектом означених процесів стає фрагментація, завдяки якій кожна окрема група в межах глобальної етнічної спільноти сприймає через призму власних проекцій та знецінювань якійсь фрагмент колективного досвіду та вважає саме його незаперечно істинним. Всі ці процеси, що розвивалися на рівні етнічного несвідомого і мали б зменшити рівень тривожності реально призводять до посилення соціальної нестабільності та збільшенню напруги.

Як противага означеному процесу у колективного суб'єкта існує процес етнічної індивідуалізації, при якому спрацьовують протилежні механізми: **відмежування, переосмислення інтроєктів, прийняття індивідуальної відповідальності, само прийняття, міфологізація, сакралізація, відкритість, інтеграція.**

Розглянемо ці механізми детальніше у застосуванні до колективного суб'єкта етнічної індивідуалізації. Процес відмежування полягає в тому, що колективний суб'єкт індивідуалізації усвідомлює процес проекції та чітко проводить межу між реальною людиною, її місцем у соціумі та проекціями і очікуваннями, що існували у масовій свідомості. Тоді політичний або культурний діяч перестає нести на собі тягар "совісті нації", а потреба в наявності сенсу життя та морального ідеалу переноситься з зовнішнього оточення до внутрішнього світу окремої особистості (процес описаний Нойманном). Переосмислення інтроєктів змушує усвідомити гасла та етнічні стереотипи, що були інтеріоризовані протягом десятиріч. Виявлення інтроєктів та пов'язаних з ними неадекватних емоційних реакцій сприяє зменшенню обсягів негативних ауто- та гетеростереотипів та неупередженому ставленню до реальних культурно-історичних подій та сьогоденних ситуацій. Використання двох описаних механізмів призводить до неможливості перенесення власної відповідальності за свій суспільний, економічний, моральний розвиток на зовнішні обставини – плив прихованих ворогів, злі наміри політиків тощо. Цей етап індивідуалізації змушує посилити суспільно-політичну активність етнічної спільноти з метою усвідомлення власних цілей, інтересів та адекватних методів їх досягнення. Неодмінною складовою означеного процесу має бути робота механізму самоприйняття – усвідомлення ролі даної етнічної спільноти у світовому контексті, своїх реальних можливостей та перспектив розвитку. Водночас відбувається діяльність механізмів міфологізації та сакралізації, що створюють нарративний та духовний компонент етнічної самосвідомості. Усвідомлення та творче переосмислення базових етнічних міфологем та сакральних образів традиційного рівню етнічного несвідомого задає необхідний для інтеграції спільноти "архетипічний норматив", що активно формує розуміння суспільного ідеалу. Завдяки діяльності даних механізмів протиріччя та внутрішній конфлікт між свідомим та несвідомим рівнем національної ідентичності значно зменшується, що дозволяє відкрито поставитись до "виклику" мультиетнічного середовища та визначитись зі своїм місцем і роллю в ньому, не замикаючись суто на актуальних проблемах даної етнічної спільноти. Завдяки механізму інтеграції відбувається неконфліктне поєднання різних фрагментів суспільно-історичного досвіду та створення нарративу і культурних артефактів (кінематографічних творів, літературних, образотворчих) що об'єктивують процес етнічної індивідуалізації.

Паралельно з процесом етнічної індивідуалізації на рівні колективного суб'єкта, цей процес розгортається і в окремого індивіда. Так само, індивідуалізація стає вчинком подолання напрацьованого психологічного захисту. Для аналізу феноменів психічного захисту, що перешкоджають нормальному перебігу етнічної соціалізації ми спиралися на теорію Н. Мак-Вільямс. У подальшій частині розділу ми проаналізуємо вплив механізмів психічного захисту на процес етнічної соціалізації та дію механізмів індивідуалізації в окремого суб'єкта. Завданням цього теоретичного дослідження є виявлення провідних механізмів вчинку етнічної індивідуалізації.

1) *Заперечення* (denial) існуючої реальності, "закривання на неї очей", це миттєвий, позараціональний процес.

Захист проявляється у ігноруванні потенційно тривожної інформації, ухилянням від неї. Увага блокується на стадії сприймання. Інформація, що вступає у конф-

лікт з установками особистості, не приймається. Частіше за інші механізми заперечення використовується навіюваними особистостями. Це прийом самозбереження, опір до проникнення травмуючого життєвого явища у психологічний простір реципієнта, захист його ціннісно-смыслової системи.

За думкою багатьох аналітиків, переживання всеохоплюючої радості і захоплення, особливо у ситуаціях, де більшість людей знайшла б негативні сторони, також свідчить про дію заперечення.

Примітивне заперечення – один з головних механізмів пригноблення страху, за допомогою якого небезпека "вмирає", перериває своє існування, "виходить" з поля сприйняття.

Одна з головних переваг заперечення як захисного механізму – можливість зберегти розсуд у критичній ситуації, діяти, "не втратити голови".

Як процес, спрямований назовні, заперечення часто "інструментально" протиставляється витісненню [3]. Компонент заперечення можна знайти у складі найбільш зрілих механізмів захисту. Дія цього механізму в процесі етнічної соціалізації сприяє формуванню позитивного стереотипу представників власної національної або релігійної спільноти та негативного стереотипу інших спільнот. Вся інформація, яка загрожує зміні цих усталених стереотипів залишається поза увагою особистості.

2) *Розщеплення* – посередництвом цього захисного механізму особистість розподіляє свій досвід на категорії "все добре" та "все погано", не залишаючи місця напівмирам, невизначеності, амбівалентності. Це первинний спосіб організації досвіду. Передбачається, що він бере свої витoki з часу, який передує періоду відкриття для дитини константності оточуючих об'єктів.

Розщеплення є потужним та привабливим засобом до осмислення складних переживань, особливо якщо вони є розмитими та загрозливими. Головна небезпека розщеплення – викривлення реальності, що обов'язково супроводжує його [3]. Також, одна з його головних особливостей – здатність до переносу на інших людей у взаємодії, певне "зараження", яке скликає виснаження моральних ресурсів як самої людини, так і оточуючих. Дія даного механізму активно проявляється під час міграційних процесів та акультурації, при чому нова культура може послідовно сприйматись як повністю позитивно так і повністю негативно, що ускладнює процес інтеграції до нової культури.

3) *Ідеалізація* – коріниться на беззвітній вірі, що певна добра і могутня сила здатна забезпечити тобі захист. Як правило, формування цього захисного механізму зчеплена із тією роллю, яку батьки відіграють у житті дитини, піклуванням і участю, яку вони забезпечують. Загалом, всі люди схильні до ідеалізації. Особливо тенденція до вибору цього захисного механізму проявляється у ситуації емоційної залежності від певного об'єкта, явища. Нормальна ідеалізація є суттєвим компонентом зрілої любові. Тенденція до деідеалізації та знецінювання об'єктів, до яких істота відчуває дитячу прив'язаність, також певною мірою важлива, бо є необхідною частиною процесу сепарації – індивідуалізації. Як і ідентифікація, цей механізм виражає прагнення злитись із всемогутнім та прихильним, наділеним надприродними якостями. Також цей механізм має під собою прагнення звільнитись від сорому, спокутувати певну провину. Побічним продуктом ідеалізації та пов'язаної з нею віри є те, що переживання власної недоскопальності (як відриву від значущого, доскопально неперевршеного) переживається особливо болісно. Єдині ліки від цього – злиття з об'єктом, що ідеалізується. Активізація цього механізму в процесі етнічної соціалізації призводить до

некритично-позитивного ставлення до власного народу та формуванню етнофанатичного варіанту етнічної ідентифікації.

4) *Проекція* – це процес, у результаті якого внутрішнє помилково сприймається як те, що відбувається назовні. У своїх сприятливих і зрілих формах вона слугує основою емпатії. Розрізняють: 1) *атрибутивну проекцію* (безсвідоме відкидання власних негативних якостей і приписування їх оточуючим), 2) *раціоналістичну проекцію* (усвідомлення в себе негативних якостей і їх проектування за формулою "всі так роблять"), 3) *компліментарну* (інтерпретація своїх реальних або уявлених вад як переваг), 4) *асимілятивну* (приписування недоліків за схожістю, наприклад: батьки-діти) [2].

Атрибутивна проекція в етносоціалізації викликає проекцію образу власної Тіні на представників інших етнічних спільнот, владні структури тощо.

5) *Інтроєкція* – це процес, у результаті якого похідне зовні помилково сприймається як виникле зсередини. У своїх сприятливих формах вона веде до примітивної ідентифікації із значущими іншими. У своїх деструктивних формах інтроєкція набуває форми "ідентифікації з агресором" (А. Фройд, 1936): у ситуаціях переживання страху або поганого ставлення люди намагаються оволодіти своїм страхом та стражданням, переймаючи якості мучителів. Важливим цей процес стає в маргінальних середовищах, де присутній відкритий конфлікт та протистояння за національною ознакою. Він може призвести до відмови від власної національної ідентичності та ідентифікації з "сильнішим" агресором: "Моя мама єврейка, тато – поляк, але щоб вступити у Радянські часи до інституту я записався як росіянин".

6) *Витіснення (suppression)* – основний з "високоорганізованих" захистів. Вперше йому надав увагу З. Фройд, розглядаючи його у якості центрального чиннику формування невротичних розладів. Ядро цього захисту являє собою мотивоване забування або ігнорування. Випадки, коли людина не може пригадати конкретні болісні життєві події через їх несумісність з душевним, фізичним та емоційним комфортом і вони стають ніби вилученими з пам'яті відносяться до наслідків дії витіснення. Пізніше термін "репресія" став застосовуватись до ідей, що продукуються всередині, ніж до суто травматичних, а "прицілом" його дії стала вважатись зокрема мотиваційна сфера особистості (продукувалось витіснення мотиву дії зі сфери свідомості) [5]. Для задіяності цього механізму необхідне досягнення певного ступеня цілісності та безперервності власного "Я". Люди, чий ранній досвід не дозволив їм набути усвідомлення цієї константності ідентичності, неприємні афекти мають тенденцію стримуватись за допомогою більш примітивних захистів – заперечення, проекції та розщеплення. В процесі етнічної соціалізації доросла людина може довільно відкидати думки про минуле та сучасне свого етносу, про власне ставлення до цих подій, позбавляючи себе тривоги та необхідності вчинкової активності.

7) *Роздільне мислення (компартаменталізація)* – інтелектуальний захист, який може занурюватись і у примітивну сторону. Його функція міститься у тому, щоб дозволити двом конфліктуючим станам співіснувати без усвідомленої заплутаності, провини, сорому, тривоги. Роздільне мислення значить розрив між несумісними мисленнєвими установками. Застосовуючи роздільне мислення людина дотримується двох або більше форм, ідей, відносин та форм поведінки без усвідомлення цього протиріччя. У більш патологічній сфері роздільне мислення властиве людям, досить гуманістичним у суспільному середовищі, але при цьому жорсткими у поведінці в даліні від сторонніх очей. При цьому почуття

провини перекинується, цей захист застосовується лише у тому випадку, коли обидві конфліктуючі ідеї або форми дії доступні усвідомленню [5]. Дія цього психологічного захисту активно проявляється в осіб, чия етнічна соціалізація відбувалася у змішаній родині: роздільно продовжують існувати нормативи цінності та традиції притаманні двом (або більше) етносам, це продовжує створювати внутрішнє джерело напруги, передає ситуацію етнічної або релігійної двозначності прийдешньому поколінню. З висловлювань наших респондентів: "Ми щороку святкуємо Новий рік, Різдво та Хануку. Одне одному не заважає, дітям подобається".

8) *Заміщення* – це захист від тривожної і навіть нестерпної ситуації за допомогою переносу реакції з недоступного об'єкта на інший об'єкт – доступний для відреагування на нього схожим чином.

Цей акт переносу забезпечує розряд напруги, викликаний невдоволеною потребою і фактично "переадресує" реакцію, що може забезпечити тимчасове полегшення. При цьому найбільше вдовolenня виникає за близькості мотивів, а саме за їх розміщення на сусідніх або близьких ланках мотиваційної системи особистості. Заміщення дає можливість впоратись із гнівом, який не може бути виражений прямо та безкарно. Воно має дві різні форми: заміщення об'єкту та заміщення потреби.

В процесі етнічної соціалізації часто відбувається заміщення об'єкту і негативні почуття, що були спрямовані проти реальної негативної ситуації – безробіття, проблем з житлом, забруднення довкілля переадресуються "Чужинцям, які понаїхали..."

Отже, за різних умов, перебіг індивідуального процесу етнічної соціалізації можуть ускладнюватись ворожим середовищем, негативним ставленням до власної культури, змішаним родинним оточенням тощо. Це викликає почуття тривоги та невдоволення і вмикає механізми психологічного захисту, які призводять до викривлення етнічної ідентифікації – етнофанатизму, внутрішньо особистісного конфлікту, негативної стереотипізації тощо.

Доросла особистість може усвідомити, що проблеми, які виникли в процесі соціалізації не сприяють ефективному розвитку особистості, та використати вчинок етнічної індивідуальності для пошуку власної цілісності та сенсу буття.

На нашу думку механізмами етнічної індивідуальності на рівні окремого суб'єкта є наступні: усвідомлення, привласнення, переосмислення, диференціація, інтерналізація, творча реалізація, інтеграція.

Їх співвідношення з процесом вчинкової активності суб'єкта відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Механізми індивідуальності в процесі вчинкової активності суб'єкта

Структурні компоненти вчинку	Механізми індивідуальності	Прояви у життєдіяльності суб'єкта
Ситуативний	Усвідомлення	Усвідомлення протиріч, що склалися в наслідок власної етнічної соціалізації
Мотиваційний	Привласнення	Привласнення мотивів пошуку етнічної ідентичності
Дійовий	Переосмислення Диференціація Інтерналізація	Переосмислення історії своєї родини та етносу, формування багатоаспектного ставлення до подій, прийняття власної відповідальності за свої вчинки та оцінки (не-алібі), приєднання до етноресурсу.
Після дійовий	Творча реалізація Інтеграція	Створення суб'єктивно значущих продуктів творчої діяльності, що дозволяють оцінити ефект вчинкової активності, інтеграція протиріч етнічної самосвідомості.

В ході цього процесу суб'єкт займається активним пошуком власних "джерел" використовуючи індивідуально-специфічні стратегії – для когось це більшою мірою опора на історію власного роду, для когось – переосмислення історії та культури свого народу, хтось більшою мірою спирається на інтерналізацію та інтеграцію етнічних архетипів та міфологем.

Висновки. Процеси психологічного захисту, що розвиваються на рівні етнічного несвідомого і мали б зменшити рівень тривожності реально призводять до посилення соціальної нестабільності та збільшенню напруги. Як протипага означеному процесу у колективного суб'єкта існує процес етнічної індивідуальності, при якому спрацьовують протилежні механізми: відмежування, переосмислення інтроєктів, прийняття індивідуальної відповідальності, само прийняття, міфологізація, сакралізація, відкритість, інтеграція. Доросла особистість може усвідомити, що проблеми, які виникли в процесі соціалізації не сприяють ефективному розвитку

особистості, та використати вчинок етнічної індивідуальності для пошуку власної цілісності та сенсу буття. На нашу думку механізмами етнічної індивідуальності на рівні окремого суб'єкта є наступні: усвідомлення, привласнення, переосмислення, диференціація, інтерналізація, творча реалізація, інтеграція.

Список використаних джерел

1. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психологічного повсякдення): монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
2. Зеленский В. В. Аналитическая психология: Словарь / В. В. Зеленский. – СПб., 1996. – 324 с.
3. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика. Понимание структуры личности в клиническом процессе / Н. Мак-Вильямс. – М., 1998. – 318 с.
4. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С. Московичи. – М.: Академический проект, 2011. – 568 с.
5. Хиллман Дж. Чувствующая функция / Дж. Хиллман. – СПб., 1998. – 198 с.

Надійшла до редколегії 09.11.14

Н. Дидух, канд. психол. наук

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ДЕЙСТВИЕ МЕХАНИЗМОВ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЫ НА ЭТАПЕ ЭТНИЧЕСКОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ И МЕХАНИЗМОВ ИНДИВИДУАЦИИ В ПРОЦЕССЕ СУБЪЕКТНО-ПОСТУПКОВОЙ АКТИВНОСТИ

Механизмы психологической защиты могут привести к искажению этнической идентификации – этнофанатизму, внутриличностному конфликту, негативной стереотипизации и т. п. Взрослая личность может осознать, что проблемы, которые возникли в процессе социализации, не способствуют эффективному развитию личности, и использовать поступок этнической индивидуальности для поиска собственной целостности и смысла бытия. По нашему мнению, механизмами этнической индивидуальности являются: осознание, присвоение, переосмысление, дифференциация, интернализация, творческая реализация, интеграция.

Ключевые слова: психологическая защита, индивидуальность, поступковая активность.

M. Dyduh, PhD

Taras Shevchenko Kiev National University of Kiev, Kiev.

THE EFFECTS OF PSYCHOLOGICAL DEFENSE IN THE STAGE OF ETHNIC SOCIALIZATION, AND THE MECHANISMS OF INDIVIDUATION DURING SUBJECT-ACT ACTIVITY

Psychological defense mechanisms could lead to distortions of ethnic identification – etno-fanatismus, intra-personal conflict, negative stereotyping, etc. An adult person can realize that the problems that have arisen in the socialization process do not contribute to the effective development of the individual and of the act of ethnic individuation to find its own integrity and sense of being. We believe the mechanisms of ethnic individuation are: awareness, appropriation, rethinking, differentiation, internalization, creative implementation, integration.

Keywords: psychological defense identity, action activity.

УДК 159.9.072.5

М. Дубовик, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ СФЕРИ ОСІБ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Дана стаття висвітлює методологічні проблеми, що виникають при дослідженні сексуальної сфери осіб з розладами аутистичного спектра. Автор описує три групи таких проблем та пропонує можливі рішення, звертаючись до досвіду зарубіжних дослідників.

У статті розглянуто перспективи номотетичного та ідеографічного підходів у дослідженні сексуальності осіб з РАС. Автор звертає увагу на проблеми, що виникають на етапі формування вибірок досліджуваних з аутизмом. Також описано групу методологічних труднощів, пов'язаних з тріадою основних порушень при розладах спектру аутизму.

Загалом, наголошується на можливостях використання інформації отриманої опосередковано – від батьків, вихователів, педагогів – при дослідженні сексуальної сфери осіб з розладами спектру аутизму. Оскільки такий метод дає змогу оцінити досліджувані явища, враховуючи ряд описаних методологічних проблем.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, сексуальність, психологічне тестування, форми перебігу аутизму, тріада основних порушень при аутизмі.

Вступні положення. Розлади аутистичного спектра (надалі РАС) належать до діагностичної категорії загальних розладів психологічного розвитку (F 84.0 – F 84.9) за МКХ-10. Відповідно, це група розладів, що характеризуються якісними порушеннями соціальної взаємодії, комунікабельності, а також обмеженням, стереотипним, повторюваним комплексом дій та інтересів. Вперше аутизм було описано Л. Каннером та Г. Аспергером у середині ХХ ст. Дослідники виявили, не залежно один від одного, симптоми двох різних проявів аутизму, що пізніше лягли в основу діагностичних критеріїв раннього дитячого аутизму (РДА) та синдрому Аспергера, відповідно [1]. Подальші дослідження та спостереження за особами з аутизмом показали, що варіативність проявів даного розладу можна розмістити на одному континуумі. Так було прийнято діагноз розладів аутистичного спектра (РАС), запропонований Л. Вінг, для загального позначення всіх форм і варіантів аутизму [1]. В останньому перегляді діагностичного довідника Американської психіатричної асоціації DSM-V було введено саме таку діагностичну категорію, що об'єднує під собою діагнози аутизму, синдрому Аспергера, дитячого дезінтегративного розладу і первазивного розладу розвитку. Відповідно, надалі ми користуватимось терміном "Розлади аутистичного спектра" для позначення осіб з аутизмом різних форм, проявів та рівня функціонування.

Варто зазначити, що під сексуальністю ми розуміємо певну сукупність біологічних, поведінкових, психологічних аспектів. Так, наприклад, біологічні фактори сексуальності значним чином впливають на статевий розвиток, здатність до розмноження, а також проявляються в усій сукупності фізіологічних сексуальних реакцій [5]. Психологічний аспект сексуальності втілюється, перш за все, у становленні статевої ідентичності. Крім того, до психологічних факторів належать уся сукупність знань, уявлень, установок та цінностей, що стосується сексуальної сфери людини. Під статевою ідентичністю ми, вслід за Кернбергом, розуміємо усвідомлену приналежність людини до певної статі [3]. Поведінковий аспект сексуальності включає в себе всю сукупність поведінкових проявів у системі сексуального та роман-

тичного функціонування людини: від окремих методів отримання сексуального задоволення і до загальних стратегій побудови романтичних стосунків. В даній статті, особливу увагу буде приділено психологічним та поведінковим аспектам сексуальності осіб з розладами спектру аутизму.

Постановка проблеми. Потреби практики в галузі корекційної роботи з особами з РАС ставлять нові задачі перед наукою. Зокрема, небажана, проблемна, неприйнятна поведінка в сексуальній сфері, що проявляється при аутизмі потребує широких досліджень, з метою встановлення причин такої поведінки, а також пошуку можливих способів її усунення та корекції.

Емпіричні дослідження в галузі аутизму часто стикаються з певними труднощами, що, перш за все, пояснюються природою та особливостями даного розладу. Тріада якісних порушень при аутизмі – дефіцит комунікативної сфери, соціальної взаємодії, а також обмежені, повторювані дії та інтереси – ставить перед науковцем ряд методологічних питань.

Крім того, дослідження у сфері сексуальності також мають свою специфіку. Мастерс, Джонсон, Колодни зазначають, що найпопулярнішими методами збору даних у сексології залишаються опитування та інтерв'ю. Інші методи, такі як: спостереження, лабораторні експерименти, клінічні дослідження – також використовуються [5]. Однак анкетування виявляється більш економічним та швидким методом, а також дозволяє уникнути ряду етичних труднощів, що часто зустрічаються при дослідженнях людської сексуальності за допомогою експерименту чи спостереження.

Аналіз останніх досліджень. Велика кількість наукових робіт зосереджено навколо пошуку причин розладів аутизму, зокрема С. Badcock, S. Baron-Cohen, A. W. Zimmerman проводять дослідження етіології даного розладу в галузі генетики та нейрофізіології. Ряд класичних та сучасних праць Фр. Аппе, Л. Вінг, Т. Атвуд, С. Озонофф присвячено опису симптомів та характеру перебігу РАС. Серед вітчизняних науковців варто зазначити І. А. Марценковського, А. П. Чуприкова, та Г. М. Хворову, які присвятили чимало своїх робіт пошукам нових шляхів діагностики та корекції аутизму.

© Дубовик М., 2015